

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Mezőberény első Polgári Iskolája a Széchenyi téren, a német ev. Templom mögött volt. Mivel felvetődött, hogy a tanulólétszám miatt szükséges lenne egy új, nagyobb iskola építése, így a századforduló után a község vezetősége elhatározta, egy több tantermes új iskola felépítését. Az iskola helyeként, több telek megvásárlása is szóba került. Egyik volt a régi posta épülete a mellette lévő szolgálati orvos lakással, közvetlenül a Községháza mellett. A második a mostani Petőfi utcán, a 17-19 sz. telek, melyen egy fatelep működött, a harmadik pedig a Luther téren a templommal átellenben a parókia mellett. (itt később szintén felépült egy iskola) Nagy harc dúlt, mind az előjáróság, mind a lakosság részéről az iskola helyének megállapításáról. Végül a legolcsóbb telket vették meg, és kötelezvényt magukat arra, hogy a fennmaradó összeget, a tót részen, egy másik iskola építésébe investálják. (fel is épült a már említett Luther téren)

Az iskola helyét az akkori Nagy utcán jelölték ki, mely a község egyik legmagasabb pontja. Ezen a helyen állhatott 1782 (?) -ig, a református templom

Az iskola építését 1906-ban kezdték el, Herczegh Zsigmond építész vezetésével. A költségekhez a község 56. 000 koronát biztosított melyet Jeszenszky Károly iskolaszéki elnök kezdeményezésére teremtettek elő. A fennmaradó 50. 000 koronát a vallás és közoktatásügyi minisztérium biztosította. (Gr. Aponyi Albert volt a miniszter) mint építési államsegélyt.

Az épület egy részében már 1907-ben elkezdték a tanítást, azonban a teljes épületet

az 1908-1909 -es tanévben vehették birtokba a tanulók. Az 1908 -as tanévnyitó, egyben az iskolaépület átadási ünnepsége is volt, melyen Mikler Sándor tanfelügyelő mondott beszédet. Az épületben 8 tanterem, tornaterem és jól felszerelt szertárak voltak.

Az új iskolaépület alkalmas volt

hogy a környékbeli gyerekek is ide járhassanak iskolába, növelni lehetett az eddigi tanulólétszámot.

Szabó Árpád, aki a későbbiekben földművelésügyi miniszter is volt (1947-48) 1901-től a mezőberényi polgári iskolában tanított. 1906-tól a nyugalomba vonulásáig, 1924-ig pedig ő volt az iskola igazgatója.

arra, mivel

ig

https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%81rp%C3%A1d_Szab%C3%B3

Korabeli újságcikkek.

Békés. 1905. 03. 19.

A Mezőberényi polgári iskola új telke.

Mezőberény község képviselőtestületének folyó hó 16-án nevezetes ülése volt. Ezen dőlt el véglegesen azon kérdés, hol épüljön az új állami polgári iskola? Összesen 6 ajánlat adatott be. Legolcsóbb volt a Császár-Plesovszky-féle telek 14, 000 koronáért, legdrágább a Bihály-Winter-féle telek 36, 000 koronáért. A vita nagyon szenvedélyes mederben indult meg. Eltekintve a személyes ellentétektől, nemzetiségi és pártpolitikai motívumok is belejátszani látszottak a nagyon hangossá vált vitába. A község bírja Tóth György, Kolozsi főjegyző indítványára kénytelen volt erélyes hangon mérsékletre inteni a felszólalókat. A harcz két telek körül forgott. Az egyik párt azt akarta, hogy a Kárász-Gottfrid-féle telek vétessék meg, mely a főutczán a kövezett út mellett, a magyar ajkú reformátosság által lakott városrész központjában van s melynek ára 17, 000 korona. A másik párt a mellett foglalt állást, hogy a község háza közvetlen szomszédságában az egész község központjában levő Hegedűs-féle postaépület és községi doktori lak vétessék meg a polgári iskola telkéül, mely két teleknek ára 35, 500 koronára lett szabva. Ez utóbbi mellett a túlnyomó számban levő német és tótajku képviselők foglaltak állást. Főérvük az volt, hogy a polgári iskola az egész község lakossága számára épülvén, azt, — ha drágább telken is — de a politikai község középpontjában kell építeni, hogy az ne egy városrész és nemzetiség, hanem az egész község és a többi nemzetiségek számára is épült kulturális intézménynek tekintessék. A német- és tótajku képviselők koalíciója feltétlenül ez utóbbi, nagyon is figyelemreméltó indokokkal támogatott nézetet juttatta volna győzelemre, ha közbevető indítvány nem tétetik, csak hogy ez pirhusi győzelem lett volna. Ugyanis ez a magyarajku reformátosság elkeseredését, a község vezető elemeinek elkedvetlenedését vonta volna maga után, felebbezésekre adott volna okot stb. Mindez pedig a vajúdáson csak alig hogy átment polgári iskola ügyét agyon ütéssel fenyegette. A harcz hevének tetőpontra jutásakor Jeszenszky Károly, községi iskolaszéki elnök szólalt fel, azt mondva, hogy nagyon örül ennek a szenvedélyes harcznak. Mert abból azt olvassa ki, hogy a polgári iskola iránt nemcsak a tősgyökeres magyarság, hanem az idegen ajkú polgárság is melegen érdeklődik, azt a maga számára lefoglalni akarja, hogy az általa terjeszteni hivatott magyar nemzeti mivelődés előnyeiben részesülhessen. A polgári iskolának nem feltétlenül szükséges a politikai község központjában lenni, mert azt nagyobb gyermekek fogják látogatni, akiknél egy pár száz lépés a központhoz innen vagy túl, nem jöhet számításba. Ellenben az idegen ajkú polgárságnak feltétlenül szüksége van oly tiszta magyar nyelvű népiskolákra, melyek az általuk lakott városrészeknek központján lennének elhelyezve. A német ajkúaknak lesz is iskolájuk, mert a község kötelezettséget vállalt az állammal szemben, hogy ha a polgári iskola az új épületbe költözik, mostani helyiségét, az állam által fentartandó állami elemi népiskola helyiségéül átengedi. Ez pedig a németiség által lakott városrész kellő közepében, a Széchenyi téri templom tőszomszédságában van. Miért lennének csak a tótajkuak ily előnytől megfosztva? Azért indítványozza, hogy a polgári iskola helyiségéül a Kárász-Gottfrid-féle telek vétessék meg, de

egyszersmind a tótajkuak jogos kulturális igényeinek kielégítése céljából, azon a pénzen, amennyivel többbe kerülne a postahivatal és doktori laknak megvétele, a község vásárolja meg a Luther-téren levő, most a polgári iskola helyiségéül szintén felajánlott és alkalmasnak talált Bereg-Kokczoszky-féle telket. Ezen indítvány elvben egyhangúan elfogadtatott s érdemleges tárgyalás végett a legközelebbi gyűlés napirendjére tűzetett ki. Az indítvány eredménye az lett, hogy a tótajku képviselők lemondtak a német-tót koalíció eszméjéről és egytől-egyig a Bereg-Kokczoszky-féle telek mellett szavaztak, minél fogva 13 szótöbbséggel a Kárász-Gottfried-féle telek vásároltatott meg a polgári iskola új helyiségéül. A közbevetett indítvány sorsának eldöntését feszült érdeklődéssel várja Mezőberénynek hazafias és nemzeti létének öntudatára ébredt lakossága.

Békés 1907. 03. 24.

https://library.hungaricana.hu/en/view/Bekes_1907/?query=polg%C3%A1ri%20iskola%20mez%C5%91ber%C3%A9ny&pg=105&layout=s

Tanügy. Államsegély.

A vallás- és közokt. miniszter Mezőberény községnek, polgári iskola építési költségekre 50,000 korona segélyt utalványozott.

Békés megyei közlöny

1904. 10. 02.

https://library.hungaricana.hu/en/view/BekesmegyeiKozlony_1904_2/?query=Mez%C5%91ber%C3%A9ny%20polg%C3%A1ri%20iskola&pg=164&layout=s

Hová épüljön a mezőberényi polgári iskola?

A Mezőberényben építendő 7 osztályú állami polgári iskola felállítása körüli előmunkálatok befejeztetvén, most már a szükséges hely megválasztásán van a sor. Szükségesnek tartjuk írják lapunknak Mezőberényből az irányadó körök figyelmét ezen nagyfontosságú ügyre különösen felhívni, nehogy az új polgári iskola valamely magánérdekek miatt nem megfelelő, vagy esetleg túldrága helyen építtessék fel. Ezen felszólalásra a közérdek késztet, miután több olyan hely van kombinációban, mely valóságban nem felel meg teljesen a kívánalmaknak, de azért is, mert a kiszemelt helyek egyike nemcsak célszerűségi, hanem pénzügyi szempontokból is legelőnyösebbnek mutatkozik. Ezenfelül a város biztonságára való tekintetből is feltétlenül a legajánlhatóbb.

Értjük pedig ez alatt az „iskola” és „kis”-utcák sarkát képező azon telket, melyen most egy nagyarányú tűzi- és épületfatelep van.”

Maga azon körülmény, hogy egy ilyen nagy és könnyen gyúló anyagokkal túlzsúfolt telep a község közepén és annak legsűrűbben beépített helyén, templom és iskola szomszédságában fekszik, a községre nézve folytonos óriási tűzveszélyt jelent és bizony az év melegebb szakán keresztül állandó rettegésben tartja a lakosságot.

Tehát maga az, hogyha ezen -telep, mely különben fekvésénél, kiterjedésénél és olcsó áránál fogva az építendő iskola részére mindenképen megfelelő, a polgári iskola céljaira megvásároltatnék, egyszerre megszűnne az ilyen fatelepnek a község belsejében levő elhelyezésével járó óriási veszedelem.

Tudjuk, hogy a község előjárósága már régen szerette volna ezen veszedelmes tűzfészket onnan a város szélére kihelyeztetni, de a meglevő telepengedéllyel szemben ez talán nehezebben ment volna, míg most a legjobb alkalom kínálkozik arra, hogy a polgári iskola egy impozáns helyen emelhetné községünk szépségét és hogy egyúttal ezen tűzfészkek kihelyezésének kérdése is megoldható volna.

A küszöbön levő helyváltoztatásnál ajánljuk ezen nyomós okokat legbehatóbb figyelembe.

Több mezőberényi pógár.

Békés megyei közlöny

1907. 11. 03.

https://library.hungaricana.hu/en/view/BekesmegyeiKozlony_1907_2/?query=Mez%C5%91ber%C3%A9nyi%20polg%C3%A1ri%20iskola&pg=167&layout=s

A mezőberényi polgári iskola építésére Apponyi Albert gróf, vallás és közoktatásügyi miniszter ötvenezer korona állami segítséget adott. A községi képviselőtestület hétfői ülésén Jeszenszky Károly iskolaszéki elnök indítványozta, hogy mondjon ezért a község köszönetet a miniszternek s szavazzon neki bizalmat, biztosítva arról, hogy a magyar nemzeti kultúra emelésére irányuló nemes törekvésében mindenkor hazafias készséggel támogatni fogja.

Bárdy Ernő evangélikus pap hevesen kikelt az indítvány ellen. Nincs kifogása, úgymond, hogy a község az állami segítséget illendőség szabályai szerint megköszönje, de tiltakozik az ellen, hogy egy, jobbadán protestáns lakosságú község bizalmat szavazzon annak a miniszternek, aki az új népoktatási törvénnyel a protestáns egyházi autonómia megsemmisítésére tör. Élesen kikel az állami iskolák ellen. Ezek szerinte arra valók, hogy a protestáns tanulókat elidegenítsék vallásuktól s a róm. kath. egyház számára neveljék föl.

Jeszenszky Károly válaszában hivatkozott arra a nagy jóindulatra, amelyet Apponyi a túlnyomóan protestáns Mezőberény iránt is tanúsított. Éppen ez alkalomból a protestánsok iránt való ellenséges indulattal megvádolni a legnagyobb méltatlanság és igazságtalanság. A törvény ama rendelkezései, amelyek az iskolafőntartók jogait szabályozzák, nem a protestánsok ellen irányulnak, hanem azt a célt szolgálják, hogy a magyar nyelvnek elsajátítása és a hazafias érületnek az állam összes polgárainak szívében való meggyökereztetése a népiskola útján biztosítottassék. Védelmébe veszi az állami iskolákat Bárdy gyanúsítása ellenében, s nem tartja helyesnek, hogy amikor Mezőberény maga is állami iskoláért folyamodik a miniszterhez, az ellenőrzés ez intézmény iránt már előre beoltassók a lakosság szívébe.

Hasonló értelemben szólát föl Kolozsi Endre főjegyző. Azt mondta, hogy a magyar nemzeti kultúra egyetemes érdekeivel szemben a felekezeti, a pártpolitikai

szempontokat érvényesíteni akarni, nem fér össze a józanul értelmezett hazafisággal. A képviselőtestület — Bárdy és néhány hívének kivételével — nagy többséggel elfogadta Jeszenszky indítványát.

Békés megyei közlöny

1908 10 25

https://library.hungaricana.hu/en/view/BekesmegyeiKozlony_1908_2/?query=Mez%C5%91ber%C3%A9nyi%20polg%C3%A1ri%20iskola&pg=259&layout=s

A mezőberényi polgári iskola.

A mezőberényi községi polgári iskola épülete teljesen elkészült már. Úgyszintén befejezést nyertek az utcák betonmunkálatai is. A községi elöljáróság most kéri a törvényhatóságot, hogy az utófelülvizsgálatot ejtse meg.

Békés megyei hírlap. 1995. május 17. szerda

https://library.hungaricana.hu/en/view/BekesMegyeiNepuj sag_1995_05/?query=Mez%C5%91ber%C3%A9nyi%20polg%C3%A1ri%20iskola&pg=218&layout=s

Százéves a mezőberényi polgári iskola

„Múltunkban a jelenünk és a jövőnk!”

Ez év őszén ünnepi fennállásának 100. évfordulóját a város egyik legrégibb oktatási intézménye — a 2. számú Általános Iskola — a volt polgári iskola. A jubileumról október 21 -én rendezvénysorozattal emlékeznek meg a városban. Az egy évszázados múltat a rendezvény szervezői kiállításon szeretnék feleleveníteni, bemutatni a kései utódoknak, s ezért kéri azokat, akiknek az iskolához kapcsolódó bármilyen tárgyi emléküik van, azt a kiállítás idejére bocsássák kölcsönbe.

A rendezvénysorozat jelmondata: „Múltunkban a jelenünk és a jövőnk!” Ezért is gondoltak arra a szervezők, hogy az ünnepi évfordulón alapítványt hoznak létre a nyelvi képzés és a sport fejlesztésére. Az alapítványra befolyt pénzt eszközök vásárlására, a tanulmányi munkában és a vetélkedőkön kiemelkedő teljesítményt nyújtó diákok jutalmazására, s a gyermekek utaztatására szeretnék fordítani. A szervezők kéri a volt diákokat, a városból elszármazottakat, azokat, akik segíteni tudják a rendezvénysorozat sikerét, hogy Halmosi Józsefnél, az iskola igazgatójánál — Mezőberény, Petőfi út 17— 19. sz., telefon: (66) 352— 305 — felajánlásukat tegyék meg. A jubileumi program végleges kidolgozása folyik.

Békés megyei hírlap. 1995. Október 20.

https://library.hungaricana.hu/en/view/BekesMegyeiNepuj sag_1995_10/?query=Mez%C5%91ber%C3%A9nyi%20polg%C3%A1ri%20iskola&pg=252&layout=s

Centenárium ünnepség

Holnap, szombaton tíz órakor kezdődik Mezőberényben a helyi 2. számú általános iskola centenáriumi ünnepe. A tanintézet tornatermében megrendezésre kerülő eseményen először az iskola igazgatója – sorrendben a tizenharmadik –, Halmosi József köszönti a megjelenteket. Ezután a város alpolgármestere emlékezik meg az eltelt száz évről, majd a mai kisdíákok, utánuk pedig az egykori diákok műsora következik. Az ünnepségen köszöntik az iskola nyugalmazott rajztanárát, Jeney Istvánt abból az alkalomból, hogy a Képzőművészeti Főiskolán 60 évvel ezelőtt vette át diplomáját. Most a gyémánt diplomát nyújtják át számára.

Az ünnepségen szólnak a '45 előtt és a '45 után végzett diákok képviselői is. Az ünnep kapcsán az iskola falán emléktáblát avatnak, majd az emeleti tantermekben fotó-, képzőművészeti, iskolatörténeti és kézimunka-kiállítás nyúlik. Délután kerül megrendezésre a 25-67 évvel ezelőtt végzett évfolyamok találkozója, amit sportünnepély és néptáncbemutató követ.

„Üzenet egykori iskolámba”

Ady Endrétől kölcsönzött címnél nem találtam jobbat egykori, éppen századik születésnapját ünneplő iskolám köszöntésére. Megvallom, egy-két évvel ezelőtt már megfogalmazódott a volt Polgári Iskola, a mai Mezőberényi 2. Számú Általános Iskola centenáriumi ünnepségének gondolata. Akkor úgy voltunk vele, van idő, hol van az még? Nem gondoltam, s nem gondoltuk, hogy ennyire repül az idő, s már holnap köszöntjük az „öreget”. Köszöntjük azt az iskolát, melyet nagy- szüleink alapoztak, ahol szüleink is tanulták a betűvetést, mely intézmény sok tehetséget adott a hazának, falai közül generációk, ezrek léptek az életbe.

A száz esztendő történetét, történelmét lehetetlen néhány sorban összegezni. Csupán néhány pillanatig időzhetek egy-egy eleven, vagy éppenséggel halványuló emlékképnél is. Pedig de jó lenne megpihenni az egykori cimborákkal az udvar végi zugban, a tanterem sarkában, vagy a rajzterem előterében.

A város lakóinak többsége kötődik ehhez az épülethez, mely fennállása óta dacolt a történelem viharáival, fordulataival, a rendszerváltásokkal. Az iskola most is büszkén, tekintélyt parancsolóan áll a főutcán, melynek tanítói, tanárai tisztességes emberré igyekeztek nevelni, formálni a rájuk bízott legnagyobb kincset, a falusi, néhány éve pedig már a városivá lett gyerekek ezreit. Vajon hányán jönnek el holnap az egykori nebulók közül a 25-67 éve végzett évfolyamok találkozására, ki mire vitte? Szinte biztosra veszem: sokan ott lesznek, orvosok, művészek, mérnökök, pedagógusok, szakmunkások, s olyanok, akik az élet árnyékosabb oldalán élnek. Jómagam is izgalommal várom volt osztályfőnökömet, akit több mint harminc esztendeje nem láttam, vagy egykori padtársamat, akiről évtizedek óta nem hallottam. Sajnos szép számmal vannak az elődök között, generációból, s az utánam következő korosztályból olyanok, akik már nem lehetnek közöttünk e napon. Az élettől nem adatott meg nekik az a lehetőség, hogy egykori iskolájuk századik születésnapján,

mint egy nagy családban, együtt legyünk,-s csak akár egyetlen pillanatra is kezét szorítsunk.

S hogy ilyen, nem mindennapi ünnepség kapcsán mit is illik mondani? Azt hiszem, Ady Endrénél ezt senki sem fogalmazta meg szebben:

„.... S én, vén diák, szívem fölemelem /S így üdvözlöm a mindig újakat: / Föl, föl fiúk, csak semmi félelem. / Bár zord a harc, megéri a világ, / Ha az ember az marad, ami volt: / Nemes, küzdő, szabadlelkű diák. ” /

Szekeres András

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A „Polgári Iskola” városunk egyik meghatározó épülete ma is. Nagyságával, egyedi formaiságával kiemelkedik a többi épület közül. Az épület ma is szinte ugyan abban az állapotában pompázik, mint 110 évvel ezelőtt. Az átalakítások, hozzá- és összeépítések szerencsére nem változtatták meg az iskola fő homlokzatát, stílusát, és szinte a belső elrendezését sem. Az emeletre ugyan azokat a korlátokat érintve tudunk följutni, mint az első diákok is. Nincs talán olyan ember, aki ne járt volna ebben az épületben. Tanulóként, szülő-vagy nagyszülőként. Pedagógusként, vagy vendégként egy ballagáson, ünnepségen. Bizonyára vannak, akiknek rossz emlékeik is vannak, azonban ezek az idő múlásával általában megszépülnek és egy boldog iskolás kor emlékeként maradnak meg. Városunk „Polgári Iskola”-ja egy olyan épület, amely nem csak a maga szépségét, monumentalitását, hanem a városlakók életének egy részét is magában hordozza. Javaslom a „Polgári Iskola” épületének felvételét az értéktárba, hogy ezek az emlékek és az iskola épülete is sokáig megmaradjon, és méltón képviselje Mezőberény múltját, kultúráját. Zárnám e pár soros indoklást, Szekeres András jubileumi cikkének néhány sorával:

„Köszöntjük azt az iskolát, melyet nagy- szüleink alapoztak, ahol szüleink is tanulták a betűvetést, mely intézmény sok tehetséget adott a hazának, falai közül generációk, ezrek léptek az életbe. „